

ЗЕЛЕНІ СУСІДИ

Монографію відомого герболога, академіка НААН, професора **О.О. Іващенко «Зелені сусіди»** (К.: Фенікс, Колообіг, 2013. — 480 с.) присвячено осмисленню закономірностей етапів формування рослинного світу, співжиттю культурних і диких видів рослин. У ній розвинуто оригінальний погляд на еволюційні тисячолітні відносини людини зі своїми вічними супутниками — рослинами-бур'янами, докладно описано їхні біологічні властивості. Багатьма поколіннями аграріїв питання щодо наявності бур'янів у агрофітоценозах розглядалося лише з погляду шкодочинності видів, а проблеми боротьби з ними — як необхідність знищення небажаної рослинності в посівах культурних рослин. Нині фахівцями вже не використовується термін «знищення бур'янів», а дослідження методів контролю/регулювання наявності різних видів рослин у біоценозах на першому плані у питаннях стосовно збереження біорізноманіття та методів отримання високої продуктивності агрофітоценозів. Досягнення зазначених цілей можливе за умов поглибленого вивчення біології видів рослин, які можуть бути бур'янами, докладного розгляду питань взаємовідносин видів рослин у біоценозах, розвитку екологічно безпечних напрямів контролювання небажаної рослинності в агрофітоценозах.

Наукова цінність монографії також полягає і у формуванні концепції створення високопродуктивних агрофітоценозів за мінімального хімічного навантаження. Останніми роками в Україні проблема боротьби з бур'янами набула особливої актуальності. Унаслідок порушення сівозмін, використання спрощеної агротехніки різко зросла потенційна засміченість орного шару ґрунту, яка в різних ґрунтово-кліматичних зонах України досягла 1,14–1,47 млрд шт./га. За вегетаційний період на 1 м² орних земель здатні проростати 1100–2300 сходів бур'янів. Зниження продуктивності сільськогосподарських культур унаслідок конкуренції, що створюють бур'яни, може становити 20–50% від можливо-го рівня врожайності для суцільних посівів і 40–80% — посівів просапних культур. За такого рівня потенційного засмічення для збереження врожаю необхідне широкомасштабне застосування хімічних засобів захисту. Так, потреби України в пестицидах щороку сягають 35 тис. т, однак нераціональне застосування гербіцидів може призвести до забруднення довкілля.

У напрямі контролю бур'янів у рослинництві

країни за останні 15 років спостерігаються істотні зрушення. Сучасні системи контролю бур'янів дали змогу відмовитися від застосування важкої ручної праці. Основні зусилля фахівців спрямовані на розробку технологій використання гербіцидів. Першу на пострадянському просторі Державну премію в галузі науки і техніки України 2010 р. за розробку екологічно безпечних технологій боротьби з бур'янами отримав саме автор монографії «Зелені сусіди» разом із творчим колективом. Тому це видання, матеріали якого сприятимуть збереженню біорізноманіття в агрофітоценозах і подальшій розробці високоефективних та екологічно безпечних технологій боротьби з бур'янами, є особливо актуальним.

Малодосліджений аспект гербології — розвиток взаємовідносин бур'янів і культурних рослин в історичній площині. Процеси утворення фітоценозів подано в історичному аспекті, розглянуто основні процеси формування біорізноманіття екосистем. Докладно наведено відомості про вдосконалення засобів контролю бур'янів упродовж розвитку цивілізації.

Цікавим і пізнавальним є підрозділ «І друзі, і недрузи», в якому автор наводить цікаві факти стосовно того, як у різних країнах змінювалися погляди на шкодочинність окремих видів бур'янів. Відома нам як поширений бур'ян лобода біла (*Chenopodium album* L.) — зеленна культура в країнах Західної Європи.

Окремі підрозділи другої частини монографії присвячені кожному виду рослин. Описано численні види бур'янів з глибоким дослідженням біологічних і господарських властивостей кожної рослин, наведено дані з історичного досвіду застосування цих видів рослин та контролю їх шкодочинності в посівах культурних рослин.

Детальний опис багатьох видів бур'янів у цьому виданні викладено вперше, зокрема наведено докладну інформацію про шкодочинний та розповсюджений останніми роками в Україні ваточник сирійський (*Asclepias syriaca* L.) тощо.

Книжка буде корисною для науковців та агровиrobничників, а також для викладачів і студентів аграрного й біологічного профілю. На нашу думку, монографія заслуговує на широке розповсюдження, зокрема виданням англійською мовою.

В.В. Моргун, академік НАН України
В.В. Шевартау,
член-кореспондент НАН України
Інститут фізіології
рослин і генетики НАН України